

I to su baš najjači intelektualci. Razumljivo je, da ti ljudi gube živce i postaju nesposobni za vršenje intelektualnih zvanja, teret sebi i svojim obiteljima.

Ako se katoličkoj dobrotvornoj instituciji »Karitas nadbiskupije zagrebačke« onemogući svaki rad, ti će ljudi zajedno sa brojnim obiteljima biti prepušteni polaganju, ali sigurnoj smrti od gladi. Tako se rješava socijalno pitanje u našoj demokratskoj državi uništavanjem hrvatske i slovenske katoličke inteligencije. Sve se to dakako vrši pod krikom borbe protiv ostataka fašizma i ustaštva. Uistinu mnogi od pogodenih inteligenata ne samo da nisu bili ni ustaše ni fašisti, nego su bili otvoreni njihovi protivnici. Pa ipak i oni stradaju i na udaru su narodnih vlasti.

11. Sudovanje je takovo, da je u protuslovju sa svim ustaljenim normama pravednoga suda. Na rasprave protiv »ratnih zločinaca« i »narodnih neprijatelja« dolaze uvijek isti ljudi. To su organizovani partizani, koji su preživjeli slom obitelji i gubitak svega posjeda. Ti su ljudi puni mržnje i upravo životinjske želje za osvetom. Znade se, da su neki plaćeni zato, da dolaze na rasprave i tamo provociraju teške osude i insultiraju optuženike. Ti ljudi traže smrtnе kazne za one, za koje i sam javni tužitelj to ne traži. Desilo se, da je na jednoj raspravi u Zagrebu kao »narod« prisustvovao samo jedan istaknuti član Kom. partije, i on je tražio za optuženika smrt. Sud je na njegov zahtjev izrekao smrtnu kaznu, premda je optužba predlagala 20 godina prisilnog rada.

12. Na koncu još jedna stvar neposredne budućnosti. Predsjednik Narodne Vlade Hrvatske Dr. Bakarić je u svom govoru 26. 2. navjestio skori monstre proces¹²⁹ protiv svećenika u stvari Lisaka, ustaškog arhiva u Nadbiskupskom dvoru u Zagrebu i sakrivenog zlata u franjevačkom samostanu na Kaptolu. Crkva je za njega problem ostataka ustaštva. Što se tiče ustaškog arhiva, točnije arhiva Ministarstva Vanjskih poslova bivše NDH, to moram upozoriti, da sam dao u dva navrata obavijestiti Komisiju za vjerske poslove, kako se taj arhiv nalazi pohranjen u Nadbiskupskom dvoru. Dakle on nije bio nikakva tajna za nove vlasti, nego im je pravovremeno to stavljen do znanja. U vezi s tim procesima može se očekivati ponovni žestoki napadaj na kler i Crkvu, pa mislim, da ne bi bilo loše, ako bi Vaša Preuzvišenost u to vrijeme posjetila Zagreb osobno ili uputila ovamo svoga tajnika, da bude neposredni svjedok događaja. Pogotovo ako

¹²⁹ Ogroman, velik proces u kojem ima vrlo mnogo optuženika.

u to vrijeme ne bude prisutan u Zagrebu Don Giuseppe Masucci. Svakako je utješljiva činjenica, da ogromni dio vjernika ne vjeruje službenim napadajima na kler, na zagrebačkog nadbiskupa i da ih osuđuje. Zagrebačke crkve danas su punije nego prije. To je pokazala među ostalim i pobožnost prvoga petka, koja se prekjucher u punim zagrebačkim crkvama obavila. Još u većoj mjeri to isto vrijedi i za naša sela. A to je ujedno i dokaz, da protocrkvena propaganda vlastodržaca nije uspjela u glavnom cilju otuđiti crkvu vjernom narodu. Toliko sam smatrao potrebnim, da Vas obavijestim o tekućim događajima nakon Vašega odlaska u Beograd.

Izvolite, preuzvišeni gospodine, primiti izraz mog odličnog poštovanja, s kojim ostajem Vama u Kristu odani

Alojzije Stepinac
nadbiskup zagrebački

Dopis nadbiskupa Stepinca mons. J. Hurleyju, regentu Apostolske nunciature u Beogradu, o razvoju odnosa između Jugoslavije nakon Drugoga svjetskog rata, 2. ožujka 1946.

IZVOR: CP, sv. LXXXVIII., str. 3267.-3273.

Predsjedništvo
biskupskih konferencija
u Zagrebu

Br. 9/BK

U Zagrebu, dne 2. ožujka 1946.

Preuzvišeni gospodine!

Prigodom Vašega boravka u Zagrebu obećao sam Vam pismeni prikaz razvoja odnosa između Crkve i države u Jugoslaviji do časa, kad ste Vi odredbom Sv. Stolice stigli u našu državu, da zastupate Sv. Stolicu. Pruža mi se prilika, da to obećanje sada izvršim.

I.

1. Napetost između današnje vlade FNRJ i crkvenih vlasti, a napose zagrebačkog nadbiskupa, izbila je pred sam svršetak rata u ožujku g. 1945. Do toga vremena nisu ni vlada niti pristaše NO pokreta nigdje u svojoj stampi napadali zagrebačkog nadbiskupa niti su mu što zamjerale radi njegovog držanja prema vlastima bivše NDH. Danas se pokazuje, da je čitavo držanje zagrebačkog nadbiskupa prema NDH podvrgnuto oštrog kritici vlastodržaca samo radi toga, što je on priznavao vlast NDH, smatrajući da ona kao samostalna državna tvorevina odgovara željama hrvatskoga naroda.

Prihvaćajući ovu činjenicu zagrebački nadbiskup nije time odobravao rad režima t. j. ustaške vlade, koja je ostvarila NDH i koja je u njoj imala isključivu vlast, dakako u okviru mogućnosti, koje su Nijemci dopuštali. Kad je zagrebački nadbiskup priznao NDH kao faktičnu vlast, on je činio ono, što je učinilo i vodstvo HSS, neosporno najveće hrvatske stranke, koja je do toga vremena pravno reprezentirala cijeli hrvatski narod. Predsjednik HSS i potpredsjednik kraljevske vlade u Beogradu Dr. V. Maček javno je na dan osnivanja NDH t. j. na 10. 4. 1941. proglašio preko radia hrvatskom narodu, da lojalno surađuje s novom vlašću. Time je priznao, da je samostalna hrvatska država odgovarala stoljetnim težnjama hrvatskoga naroda i njegovoj 20 godišnjoj upornoj borbi u Staroj Jugoslaviji. Zato se može kazati, da je čitav hrvatski narod priznao NDH i da je ona stvorena sa naknadnim priznanjem hrvatskoga naroda, osim male upravo neznatne komunističke partije, koje je u novoj državi kao fašističkoj tvorevini od prvoga časa navijestila otvorenu borbu do uništenja i ubrzo, t. j. u srpnju 1941. povela protiv nje oružanu borbu. U toj se borbi Kom. Partija oslanjala na srpske mase u NDH.

Činjenica je, da ni jedna od tada postojećih srpskih stranaka u Hrvatskoj i Jugoslaviji nije putem svoga političkog vodstva priznala NDH. Vođe tadašnjih srpskih stranaka nalazili su se u Beogradu kada je buknuo rat između Njemačke i Jugoslavije i pobegli su sa starom jugoslavenskom vladom u Englesku. Tako su srpske mase u bivšoj NDH ostale bez vođa. A budući da je ustaški režim u NDH započeo vrlo oštro politiku protiv Srba, to su se srpske mase osjećale ugroženima. U očajnoj borbi za opstanak, oslonili su se na vodstvo oružanog pokreta protiv NDH, koje je bilo, prema otvorenom priznanju samih komunista, u rukama Kom-Partije Jugoslavije.

Činjenica je, da zagrebački nadbiskup nije nikada odobravao politike ustaškog režima protiv Srba. Činjenica je, koju bjelodano dokazuju do danas već izdani brojni dokumenti, da je on neprekidno, od prvog časa, ustao na obranu osnovnih prava Srba na život, branеći u svojim dopisima na vladu bivše NDH u svakom slučaju, koji mu je bio dojavljen, prava Srba. Jednako tako je zagrebački nadbiskup branio i nevine, preko svih mjera čovječnosti proganjene Židove, ustajući protiv rasnih zakona bivše NDH, koji su bili čisti propis njemačkih rasističkih zakona. Zbog ovoga svoga držanja zagrebački nadbiskup je ubrzo došao u latentni stalni sukob s vladom NDH. Taj se sukob otvorio odmah poslije osnivanja NDH, a došao je do vrhunca u smrtnoj osudi jednog zagrebačkog kanonika Dra P.

Lončara, koga su ustaške vlasti osudile na smrt radi njegovog rada prema uputama zagrebačkoga nadbiskupa. Svojim zauzimanjem za proganjene Srbe i Židove zagrebački nadbiskup došao je htijući ili ne htijući u stav opozicije prema ustaškom režimu. Zato ga ni članovi NO - pokreta nisu napadali kroz tri godine, doklegod je taj sukob bio u javnosti očevidan. Pače znade se, da su oni iz šume sami na svom radiju prenosili stanovite odlomke iz propovijedi zagrebačkog nadbiskupa na blagdan Krista Kralja g. 1943., u kojoj je on jasno osudio i rasizam i ustaške nepravde prema Srbima, Židovima i Ciganim, kao što i načela komunizma.

Značajno je, da su za vrijeme rata Srbi iz okupirane Srbije, a pod vodstvom masonerije, predali Sv. Stolici tužbu protiv zagrebačkog nadbiskupa radi njegovog držanja prema Srbima, a napose u stvari prelaza njihova na katolicizam. Na tu je tužbu odgovorio zagrebački nadbiskup opsežnim dokumentiranim materijalom predanim Sv. Stolici, koja mu je putem kardinala Maglionea pismom od 17. VI. 1943. odobrila njegov rad u tome pravcu. Pred sam svršetak rata, poslovni Odbor hrvatskih biskupa upravio je s proljetne konferencije održane u ožujku 1945. vjernicima pastirsku poslanicu. U njoj se oglasio od nasilja ustaškog režima, osudio je ubijanje svećenika, što su ga vršili partizani, te izjavio, da poštuje volju hrvatskoga naroda za vlastitom državnom samostalnošću, koja je ostvarena u vlastitoj državi, ne spominjući je imenom. Državna cenzura bivše NDH je na svoju ruku na ovom mjestu umetnula ime bivše države.

Citava djelatnost zagrebačkog nadbiskupa u vrijeme rata opsežnije je opisana u posebnom memorandumu, koji prilaže pod A/. Tu je pokazano, koliko je zagrebački nadbiskup zaštićivao i pristaše NO pokreta osuđene zbog svoga rada na logor ili na smrt. Za sav svoj rad na korist proganjениh u vrijeme rata primio je zagrebački nadbiskup brojne zahvalnice onih, kojima je pomogao. Tako pod konac rata, kad se NO pokret pokazivao sve više kao organizovana snaga KOM - Partije Jugoslavije, a osobito od časa, kad su na teritoriju NDH stupile sovjetske čete, držanje zagrebačkog nadbiskupa prema NO pokretu počelo je pokazivati veću rezerviranost. Zagrebački nadbiskup je predosjećao, da Crkvu u režimu koji je nadolazio čekaju teški dani. A to zato, jer su organi NO pokreta današnje vlasti, svagdje na osvojenom teritoriju uvodili obligatni civilni brak, ukidali vjeronauk u višim razredima srednjih škola provodeći faktički rastavu od Crkve i države te u velikom broju ubijali svećenike i dobre vjernike. Pod dojmom tih činjenica zagrebački nadbiskup u posljednje vrijeme rata otvorenije je naglašavao želju hrvatskog na-

roda za opstankom samostalne države kao brane protiv nadirajućeg komunizma. U tom je smislu govorio na uskršnjim konferencijama zagrebačkih akademiciara u ožujku g. 1945. osuđujući komunizam i njegov poredak u smislu crkvene nauke i direktiva Pape Pija XI. i Pija XII. Tada je vlada u Beogradu preko beogradskog radija dala napasti prvi puta zagrebačkog nadbiskupa i nazvala ga ratnim zločincem. Taj oštri napadaj, koji je po revolucionarnom rječniku značio prijetnju, da će zagrebački nadbiskup biti povučen pred tako zvani narodni sud, bio je uvod u sve ono što je kasnije slijedilo prema zagrebačkom nadbiskupu.

U isto vrijeme ustaška vlada bivše NDH znatno se približila zagrebačkom nadbiskupu, osjećajući da joj je potreban njegov materijalni auktoritet, koga je dobrim dijelom svojim postupcima izgubila. Tako je na intervenciju zagrebačkog nadbiskupa i Apostolskog delegata msgra Marcone obustavila masovno vješanje političkih talaca u okolini Zagreba. Pred sam svršetak rata je na intervenciju zagrebačkoga nadbiskupa proglašila Zagreb otvorenim gradom, izbjegavavši tako u gradu teške i krvave borbe. Vlada je nudila zagrebačkomu nadbiskupu i namjesništvo u vrijeme odlaska ustaškoga režima, ali je to zagrebački nadbiskup otklonio.

II.

1. Odmah poslije dolaska jugoslavenske armije u Zagreb na 8. V. t. j. na 11. V. na prvoj javnoj skupštini u Zagrebu napao je govornik M. Belinić, istaknuti član Kom-Partije, zagrebačkog nadbiskupa kao ratnog zločinca, a predsjednik hrvatskog Sabora Vladimir Nazor je požalio, da prigodom ulaska jugoslavenske armije nisu zvonila zvona katedrale, što je ispalо iz čisto tehničkih razloga, jer nije bilo dovoljno ljudi na raspolaganju, koji su vješti zvonjenju. 9 dana poslije ulaska jugoslavenske armije u Zagreb organi OZNe oduzeli su zagrebačkomu nadbiskupu slobodu interniravši ga na 17 dana. U to je vrijeme stigao u Zagreb maršal Tito i intervencijom Dra. Ritiga primio je deputaciju zagrebačkoga klera u audijenciju. Pozdravni govorovi izmijenjeni tom prigodom prileže pod B/. Predstavnici klera zadržali su se sat i pol u razgovoru sa maršalom Titom, inzistirajući na puštanju na slobodu zagrebačkoga nadbiskupa, koju je maršal Tito obećao i drugi dan ispunio. Odgovor maršala Tita ima više značajnih mesta. To su a/ živa želja za većom nacionalnom povezanošću sa narodom Crkve u Jugoslaviji, koju je Tito nadopunio primjerom Madžarske, a predsjednik Hrvatske vlade Dr. Bakarić

drugom prilikom izjavio, da maršal Tito nije s tom tvrdnjom kanio dirati u dogme katoličke Crkve; b/ želja za dogovornim rješavanjem pitanja koja zanimaju Crkvu i državu, predlažući da crkveni predstavnici izrade elaborat o tome, kako bi trebalo riješiti pitanje katoličke Crkve u Jugoslaviji. Još tokom razgovora osjećalo se, da zastupnici Crkve i maršal Tito, premda govore istim riječima, ne podrazumijevaju pod njima iste pojmove kao na pr. pojam nacionalnosti i slavenske solidarnosti. U tom razgovoru nije izričito dođinuto najglavnije pitanje, kako se Kom-Partija Jugoslavije odnosi prema religiji. U razgovoru je maršal Tito sasvim jasno obećao široku amnestiju za svećenike, koji su samo što politički govorili ili pisali protiv NO pokreta, »a nisu okajali ruke krvlju«. Predstavnici klera upozorili su maršala Tita na čitav niz pojava, koje su se dnevno događale u Zagrebu. To su ove pojave: U katoličkim odgojnim zavodima postavljene su komesarice, koje su počele prijeći mladeži vršenje vjerskih vježbi, uklanjali su iz soba križeve. Svaki dan je uhapšeno sve više i više svećenika, tako da je njihov broj u kratko vrijeme dosegao oko 50 zatvorenih svećenika. Maršal Tito je odmah naložio predsjedniku vlade Dru Bakariću da ispita te slučajeve, i da obustavi preveliku revnost pojedinaca, koja ne odgovara intencijama vlade. O tim je pojavama odmah nakon audijencije poslana i pišana predstavka na predsjednika vlade Dra Bakarića sa strane zagrebačkog nadbiskupskog Ordinarijata. Početak srpnja donio je Crkvi bolno iznenadenje. Pred zagrebačkim vojnim sudom osuđeno je na smrt 10 katoličkih svećenika i redovnica, a imao je biti osuđen i krijevački biskup Dr. Šimrak, te je u posljednji čas intervencijom zagrebačkog nadbiskupskog to spriječeno. Neki od tih osuđenih svećenika bili su na istaknutim položajima državne uprave NDH. Drugi su na kulturnom polju surađivali sa okupatorom. Jedna č. sestra je sakrivala jednog ustašu u bolnici sestara u Zagrebu. Po kasnijim priznanjima predsjednika Vlade u Zagrebu Dra Bakarića te kazne nisu bile ravnomjerne, ali ipak pravedne. Situacija se pooštala prigodom procesije na veliko proštenište Majke Božje Bistričke oko 10. srpnja. Prigodom povratka proštenjara u Zagreb preko 100.000 Zagrepčana javno je aklamiralo zagrebačkog nadbiskupa, dok je prolazio procesijom gradom kličući sv. Ocu, nadbiskupu i tražeći vjeronauk u škole. To je bio odgovor Zagreba na internacijsku nadbiskupu. Radi toga je režimska štampa počela napadati procesiju kao proustašku i političku manifestaciju, a predsjednik Dr. Bakarić se zaprijetio, da više neće dozvoliti sličnih ispada. U to se

vrijeme najavljuje agrarni radikalni zakon, i zagrebački nadbiskup šalje tim povodom dne 13. VII. pismenu predstavku maršalu Titu, u kojoj izlaže mišljenje Crkve, da se taj zakon donese u sporazumu sa katoličkom Crkvom i da se uzme u obzir potrebe Crkve za udržavanje svećenstva i središnjih crkvenih institucija. Neposredno pred samo zasjedanje privremenog parlamenta u kolovozu 1945. šalje zagrebački nadbiskup drugu predstavku maršalu Titu, u kojoj podvrgava kritici odredbe nacrtu zakona o agrarnoj reformi, traži pravednu odštetu za crkvena dobra i da se uvaže potrebe crkvenih institucija. Na tu predstavku odgovorio je maršal Tito posebnim pismom zagrebačkomu nadbiskupu, u kome kaže da je sam narod tražio donošenje agrarnog zakona i da je u parlamentu ipak povišena količina zemlje, koju Crkva može imati od 3-10 ha na 10-30 ha.

2. Oko 21. srpnja 1945. zagrebački je nadbiskup opsežnom predstavkom na predsjednika vlade Dra Bakarića ponovno upozorio na stalno zatvaranje svećenika, na drakonske osude vojnih sudova, koji sude po ratnom pravu bez saslušanja svjedoka i obrane. Upozoruje na brojne osude svećenika zagrebačke nadbiskupije i traži za njih pomilovanje, iznio je i zamjerke Crkve u pogledu postupka školskih vlasti, osobito protiv uklanjanja vjeronauka iz viših razreda srednjih škola. Zatim se zauzeo za mnoge tisuće zatvorenih Hrvata po logorima, tražio je formalni postupak prema njima. Protestirao je protiv masovnih strijeljanja domobrana, tražio oslobođenje nevinih u logorima. Predsjednik Dr. Bakarić odgovorio je na 28.VII.1945. kratkim pismom, u kojem je djelomično priznao opravdanost pričužaba zagrebačkog nadbiskupa i najavio usmeni razgovor o njima. Do toga razgovora međutim nije nikada došlo, premda je zagrebački nadbiskup kušao, da uspostavi usmeni kontakt sa vladom. Ipak se Dr. Bakarić u govoru na zasjedanju hrvatskoga Sabora 24.VII. osvrnuo na crkvene prilike u Hrvatskoj i istakao, da se u zagrebačkome Nadbiskupskome dvoru skupljaju »potpisi za Engleze«. Nadbiskup mu je odgovorio kratkim pismom, u kojem je ispravio krive informacije o sakupljanju potpisa, kao što i krivo prikazivanje značaja bistričke procesije.

4. (sic!) Sredinom kolovoza uputio je zagrebački nadbiskup opsežnu predstavku na Savezno Ministarstvo Prosvjete, koje je poslalo i predsjedniku Vlade dru Bakariću, o čitavom nizu školskih problema. Tu je istakao, da je položaj katoličke Crkve u novoj Jugoslaviji bitno pogoršan tako, te joj je skoro oduzeta svaka mogućnost odgoja njezinih vjernika putem škole. A to zato, jer su po vojsci okupirani skoro svi crkveni zavodi kao što su: dječačka sjemeništa,

bogoslovije, jer su uklonjene redovnice iz njihovih konfesionalnih škola a te su škole također same ukinute, jer je uklonjen vjeronauk iz viših razreda srednjih škola, premda su to mnogi đaci sami tražili, jer je uklonjena molitva iz mnogih škola, a sam vjeronauk je postao fakultativni predmet, koji se u školskim svjedodžbama stavlja na posebno mjesto. Nadbiskup je obrazložio načelno stajalište Crkve u pitanju odgoja i škola i postavio konkretne zahtjeve Crkve u tom pogledu. Na tu prestavku nije nikada primio odgovor.

Oko 20. kolovoza ipak je u privremenom parlamentu ozakonjen agrarni zakon, po kome je Crkva ukorom lišena izvora dosadašnje materijalne egzistencije, usprkos ponovnih protesta zagrebačkog nadbiskupa kao predstavnika katoličkog Episkopata. O tome kako se provodi taj agrarni zakon potanje je izviješteno u posebnom izvještaju. Po tom zakonu osobito su pogodena sjemeništa, biskupije i kaptoli, jer je doznačeni maksimum zemlje premalen, da sam izdržaje te institucije. Agrarni zakon je više sličan konfiskaciji nego agrarnoj reformi, i kad u nekim krajevima Hrvatske seljaci nisu pokazivali volje da uzimaju crkvenu zemlju, onda su naručeni govornici iz gradova, poznati članovi Kom-Partije, huškali narod, da traži zemlju crkvenu. Oni su svim sredstvima agitirali, da nađu agrarne interesente i da tako pokažu, da je narod za agrarnu reformu. Ti isti su kasnije pisali u svojim novinama, da je potrebno pokrenuti masovni pokret za agrarnu reformu.

5. Vlada u Zagrebu je željela, da se već u srpnju održe biskupske konferencije. To nije bilo moguće, jer je najprije trebalo vidjeti nove vlasti na djelu. Od biskupske konferencije očekivala je vlada odborenje svoga rada. A jer to nije dopuštao njezin dosadašnji rad, to sam saziv konferencije odgodio je do sredine rujna. Do toga se vremena dovoljno jasno iskristalizirao rad i smjernice nove vlade. Na prosvjetnom, socijalnom i političkom polju vlada je dovoljno jasno pokazala, da ide za uvođenjem socijalističkog društvenog uređenja, za uništenjem svih svojih političkih protivnika i faktičnim zarobljenjem hrvatskog i slovenskog naroda. Zato biskupske konferencije održane sredinom rujna nisu mogle šutjeti na ove nepravde napose katoličkoj Crkvi i njezinim vjernicima. Biskupi su narodu sa konferencijom uputili pastirske pismo, koje prileži pod C/. Ono je rekapituliralo sve dosadašnje zahtjeve, što ih je zagrebački nadbiskup pismeno uputio vladu, a koji nisu bili uvaženi. Ništa novo nije izneseno na što vlada nije bila već upozorena.

6. Nakon nekoliko dana započela je u štampi prva generalna ofenziva protiv Crkve i njezinih predstavnika, osobito Episkopa-

ta. Otvorio ju je predsjednik Hrvatske Vlade Dr. Bakarić, nastavio predsjednik slovenske Vlade Kidrič, pa i sam maršal Tito. Značajno je, da nijedan odgovorni faktor nije ušao u detaljnu analizu svih činjenica iznesenih u pastirskom pismu. Predsjednik Kidrič je to prividno učinio, ali samo s obzirom na slovenske prilike, o kojima je u pastirskom pismu bilo manje govora. Ostali kritičari pastirskog pisma zadržali su se samo na nekim pojedinim mjestima. To je pitanje ubojstva franjevaca na Širokom Brijegu, pak zatvaranje crkvenih odgojnih zavoda te pokolji, koje su imali izvršiti katolički svećenici ustaše. Maršal Tito je u svom vrlo oštem odgovoru klasificirao pastirsko pismo kao politički akt, neprijateljski državi. Osobito je zamjerio obranu poubijanih svećenika, koje on smatra koljačima. Zamjeruje biskupima izjavu, da su spremni boriti se za prava Crkve. Tu je izjavu spremnosti biskupa tumačio kao njihovu spremnost za borbu protiv narodne vlasti, države i naroda, što je sasvim krivo. Predbacio je biskupima, što nisu izdali kakovo pismo u vrijeme rata protiv ustaša. Ustvrdio je, da u Jugoslaviji ne postoji progona Crkve, nego samo pravedno kažnjavanje svećenika okorjelih zločinaca – koljača i duhovnih inspiratora klanja. Pastirsko pismo je ocijenio kao raspirivanje nacionalne mržnje i poziv vjernika na borbu protiv države. Aludirao na razlike u mišljenju pojedinih biskupa, potpisnika pastirskog pisma, želeći time rascijepiti Episkopat međusobno. Na drugoj strani apelirao je na svećenstvo, da ne podje za biskupima. U tom su smislu zaredali stalni napadaji režimsko štampe protiv biskupa i pastirskog pisma. Neprestano su iznosi nove slučajevi o pojedinim katoličkim svećenicima, koji da su se ogriješili o životu ljudi, napose ističući primjer exfranjevca Filipovića-Majstorovića, kojeg je njegov red otpustio i koji je za vrijeme rata po crkvenim vlastima suspendiran. Novinskim člancima slijedili su plakati po ulicama, javnim zgradama i saobraćajnim sredstvima. Kako je u to vrijeme započela izborna kampanja, to je Episkopat, a napose zagrebački nadbiskup, glavnim predmetom napadaja na izbornim sastancima protiv koga su bili upereni huškajući govorovi režimskih agitatora. Posvema isti napadaji, iste karikature, iste argumentacije tih napadaja dokaz su, da je sve to dirigirano iz jednog mjesta, naime iz Centralnog Komiteta Kom-Partije. Kampanja protiv zagrebačkoga nadbiskupa bila je tako jaka, da su na blagdan Svih Svetih neposredno prije Pontifikala posjetila ga dva predstavnika OZN-e i najavila mu respresalije »naroda« u crkvi, ako bi štogod govorio protiv narodne vlasti. Nadbiskup je na koncu propovijedi

saopćio vjernicima ovaj slučaj smetanja slobode vjeroispovjedanja i slobode govora, ali je zato na 4. XI. 1945. tvorno napadnut po organizovanim ljudima s partizanskim kapama u Zaprešiću, kad je došao pred crkvu, da služi sv. misu prigodom otvorenja nove župe. Samo je srećom iznio u tom napadaju živu glavu, jer je po autu padalo kamenje od 70 dkg teško i razbilo sve prozore. Ministarstvo Unutrašnjih Poslova Hrvatske izdalo je o tom događaju saopćenje, prikazavši incident tako, da je zapravo zagrebački nadbiskup kriv napadajima, jer je osnivanjem nove župe izigravao agrarnu reformu i time izazivao pravedno ogorčenje naroda. Vrhunac izvraćanja u tom saopćenju je tvrdnja, da je novi župnik o. Pašićek D. I. kod sebe imao revolver i da je pucao po narodu, koji je onda kamenjem uzvratio na auto zagrebačkog nadbiskupa. To je po svjedocima dokazana laž, jer su o. Pašićeku sami partizani podmetnuli revolver, dok je on bio u stanju gotove besvjestice, izudaran od grupe ljudi, koji su ga tukli kolicima. Istina je samo to, da je župnik Pašićek prekorio narod radi tvornog napadaja na svoga nadbiskupa, na koga se također pucalo iz pušaka. Tim povodom uputio je zagrebački nadbiskup pismo predsjedniku Dru Bakariću, u kome je istinski prikazao čitav događaj, a njega kao odgovornog faktora državnih vlasti i sekretara Kom-Partije učinio odgovornim za sve eventualne kasnije tvorne napadaje protiv svoje osobe. Ujedno je nadbiskup poslao svećenstvu okružnicu razloživši mu čitav slučaj.

7. Režimska štampa je tim povodom započela drugu generalnu ofenzivu protiv zagrebačkoga nadbiskupa. U njoj je sudjelovao i sam maršal Tito svojim izjavama francuskom komunističkom listu Humanité-u. Maršal Tito je ponovio tvrdnju, da u Jugoslaviji nema progona vjere ni Crkve nego samo kažnjavanje svećenika-koljača. Osnivanje novih župa u zagrebačkoj nadbiskupiji nazvao je prljavim poslom, a Crkva da se stavila na potpuno materijalno stanovište upotrebljavajući izdajnička sredstva protiv države. Crkvu je nazvao javnom snagom reakcije. Tvrđio je, da vlasti nisu dirnule ni jednog drugog svećenika, osim onoga koji se u ruci s oružjem borio protiv naroda. Ta njegova tvrdnja bila je u očitom protuslovju sa činjenicom svima poznatom, da je među osuđenim svećenicima bilo neobično malo svećenika, koji bi se s oružjem u ruci borili protiv partizana u vrijeme rata. Najveća većina osuđenih svećenika nije uopće nikada imala oružja u ruci, a ipak su osuđeni pa i na samu smrt premda su njihovi vjernici tražili za njih oslobođenje od kazne. U drugim svojim izjavama engleskoj i češkoj štampi maršal Tito je prvi put otvoreno najavio skoru rastavu Crkve od države.

8. U svojoj izjavi *Humanité-u* 16.XI.1945. maršal Tito je navjestio vrlo oštare represalije protiv jednog djela svećenstva, koje da stoji u vezi s takozvanim križarskim pokretom. Tih dana uhapšen je drugi tajnik zagrebačkog nadbiskupa Ivan Šalić i vjeroučitelj Šimečki, koji su u mojoj odsutnosti i bez znanja moga i odobrenja blagoslovili u kapelici nadbiskupskog dvora zastavu »križara«, boraca protiv komunista. Uhapšenjem I. Šalića izšao je na javu posjet bivšeg funkcijonera ustaškog režima Lisaka u Nadbiskupskom dvoru, kamo je ušao pod krivim imenom Petrović. Lisak nije primio dozvolu da prenoći u dvoru sa strane zagrebačkog nadbiskupa. Vlasti su iz toga slučaja iskonstruirale čitavu zavjeru tvrdeći, da je Lisak bio u vezi sa izdavanjem pastirskog pisma, premda je u dvoru bio nakon biskupskih konferencijskih sastanaka kad je pastirsko pismo bilo već potpuno dovršeno i na stroju multiplicirano. Sasvim bez temelja se dakle dovodilo pastirsko pismo u vezu sa političkom akcijom križara, i tako mu se dala veleizdajnička nota.

9. Povodom uhapšenja I. Šalića dao je Dr. Bakarić intervju zagrebačkim novinarima o blagoslovu zastave križara u Nadbiskupskom dvoru, dovodeći to dosta oprezno i uvijeno u vezu sa zagrebačkim nadbiskupom. Ovaj intervju bio je uvod u treću generalnu ofenzivu režimske štampe protiv zagrebačkog nadbiskupa, koja je postigla svoj vrhunac u demonstracijama na 12. siječnja 1946. sa zahtjevom, da se zagrebačkog nadbiskupa izvede pred narodni sud. Kao iz ostale kampanje tako i ova inscenirana je i dirigirana iz jednoga mjesta. Svakog dana donose novine nove slučajeve, kojima dokazuje veze svećenstva sa ustašama. Iznose fotografije, koje su zapravo fotomontaže, o susretima zagrebačkog nadbiskupa i ostalih biskupa sa vlastima NDH. Sustavno se napadaju pojedini biskupi kao splitski, šibenski, mostarski, sarajevski, banjolučki, ljubljanski, a najviše zagrebački nadbiskup. Sve se to činilo i čini pod izlikom, da jedan dio visokog klera bio je protuustaški i da mora odgovarati radi svojih veza sa ustaštvom. Zato u Jugoslaviji nema govora o progona Crkve i vjere nego postoje samo politički progoni ustaša-svećenika. Kao takovim proglašen je i zagrebački nadbiskup, premda je svima dobro poznato, kakav je bio njegov odnos prema ustaškomu režimu. Crkva da je slobodna, jer dijeli sakramente, vrši djela kulta, i u tome ju nitko ne smeta. Ovim načinom nastoji režim prema vani pokazati lijepo lice u pitanju progona Crkve. U stvari to izgleda posve drugačije. Poubijano je oko 250 svećenika, oko 180 ih je u

logorima, a svaki dan dolaze novi u zatvor. Nesigurnost za slobodu i život svećenika je općenita. Napadaju ih novine, a ne mogu se braniti. Katoličke privatne škole su ukinute. Katolički odgojni zavodi su zatvoreni ili zaposjednuti po vojsci. Vjeroučitelji su degradirani na fakultativni predmet u osnovnim školama i nižim razredima srednjih škola, dok je u višim razredima ukinut protiv volje učenika i roditelja. Katolička dobrotvorna institucija Karitas sputavana je u radu, nepravedno napadana i onemogućuje joj se sakupljanje hrane. Katolička se štampa tlači bez obzira. Sada je ponovno konfiskovana »Narodna Tiskara«, u kojoj se nalazi u najvećem dijelu crkveni novac. Brojne tisuće Hrvata su strijeljane. Računa se da je oko 200.000 ljudi ubijenih. Agrarna reforma oduzimlje crkvi mogućnost uzdržavanja centralnih biskupskih ureda i sjemeništa. Ustavom je usvojena rastava Crkve od države, po kojem se uvodi obligatni civilni brak. Udarac za udarcem protiv Crkve reda se promišljeno i lukavo. Sve se to pokriva plastirom političke borbe, a u stvari se oduzimlje Crkvi pozicija za pozicijom i nastoji je se stisnuti na samu Crkvu i sakristiju bez ikakvog utjecaja na narod. Veza između crkvenih vlasti i države je već mjesecima prekinuta, ma da je Episkopat nastojao da je održi, ali je neprestane nove činjenice napadaju na svećenstvo, na Episkopat stalno onemogućuju. Situacija se toliko zaoštrela, da pojedini biskupi više nisu sigurni da izađu na ulicu, jer im prijeti insultiranje zavedenih kao na pr. biskupu Srebrniću na Sušaku. U toj situaciji ne preostaje ništa drugo nego da Sv. Stolica sama neposredno zahvati u to zapreteno klupko, koje sam nastojao prikazati od njegovog postanka pak do časa, kad je Sv. Stolica poslala svoga izaslanika u FNRJ.

Izvolite, preuzvišeni gospodine, primiti i ovom zgodom izraz mog odličnog poštovanja, s kojim ostajem odani u Kristu
zagrebački nadbiskup.

Svjedočanstvo djelatnika Hrvatske poljodjelske banke da je Židovska bogoštovna općina svoj bankovni novac čuvala pod imenom »Dijecezanske blagajne Nadbiskupije zagrebačke«, i da je »upotrebljavan za pomaganje politički proganjene osoba po okupatoru«, to znači Židova, što je još jedan dokaz kako je nadbiskup Stepinac pomagao i štitio proganjene Židove i njihovu imovinu, 10. ožujka 1946.

IZVOR: CP, sv. CX., str. 3802.

Juraj BATELJA

BLAŽENI ALOJZIJE STEPINAC – Svjedok Evandželja ljubavi
Životopis, dokumenti i svjedočanstva – prije, za vrijeme i nakon
Drugoga svjetskoga rata

ISBN 978-953-7441-11-1

Knjiga 3, Dokumenti II, br. 400.–691. (1944.–1998.); dalje: BAS. Knj. 3

Pozdravno slovo:

Josip kard. BOZANIĆ, nadbiskup zagrebački

Recenzenti:

Dr. sc. Josip ČORIĆ
Dr. sc. Josip JURČEVIĆ

Izdavač:

Postulatura blaženoga Alojzija Stepinca, Zagreb

Za izdavača:

dr. sc. Juraj BATELJA

© 2009. Postulatura blaženoga Alojzija Stepinca
Kaptol 18, 10000 Zagreb

Fotografije:

Arhiv Postulature za proglašenje svetim bl. Alojzija Stepinca

Lektura:

Marina ČUBRIĆ, prof.
akademik Ante STAMAC

Tisk i uvez:

Denona, Zagreb

ISBN 978-953-7441-14-2

CIP zapisan dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice
u Zagrebu pod brojem 725673.

Juraj BATELJA

BLAŽENI ALOJZIJE STEPINAC – svjedok Evandželja ljubavi

*Životopis, dokumenti i svjedočanstva
– prije, za vrijeme i nakon
Drugoga svjetskoga rata*

Knjiga 3
Dokumenti II, br. 400.–691.
(1944.–1998.)

Zagreb, 2010.